

22-24 Eylül 2002
İstanbul - Türkiye

6. Uluslararası Bediüzzaman Sempozyumu

Risale-i Nur Işığında Küreselleşme ve Ahlâk

 NESİL

22-24 Eylül 2002
İstanbul - Türkiye

6. Uluslararası Bediüzzaman Sempozyumu

Risale-i Nur Işığında Küreselleşme ve Ahlâk

Danışman:
Prof. Dr. Faris Kaya

Editör:
Abdullah Albayrak

Tashih:
Orhan Güler

Mizanpaj:
Ömer Demirtaş

Kapak:
Mesut Sarı

Üretim Sorumlusu:
Ali Osman Macit

ISBN: 975-269-020-3

Baskı: Temmuz-2004

Baskı-Cilt:
Nesil Matbaacılık
Sanayi Cd. Bilge Sk. No: 2
34196 Yenibosna / İstanbul
Tel: (0212) 551 32 25 pbx

NESİL YAYINLARI
Sanayi Cd. Bilge Sk. No: 2 Yenibosna
34196 Bahçelievler / İstanbul
Tel: (0212) 551 32 25 pbx
Faks: (0212) 551 26 59

İnternet: www.nesil.com.tr
e-posta: nesil@nesilyayinlari.com

© Fikir ve Sanat Eserleri Yasası gereğince bu eserin yayın hakkı anlaşmalı olarak Nesil Basım Yayın'a aittir. İzinsiz, kısmen ya da tamamen çoğaltılıp yayımlanamaz.

Said Nursi'ye Göre Küreselleşme ve İnsanî Değerler

Dr. Mohammad Aslam Parvaiz*

Küreselleşme, dört asırdan fazla bir süre önce, kilisenin faizciliği, yani borç verilen ve alınan para üzerinden faiz alma ve vermeyi 1553 yılında merulatırmasıyla balayan bir değişimin muhtemelen en ileri ve en son aşamasıdır. Bu, Calvin fermanıyla balayan kilise reformunun bir sonucuydu. Değişimin ikinci halkası, Sanayi Devrimi oldu. Birinci aşama, hayalî para meydana getirerek insanın satın alma gücünü artırırken ikincisi, piyasayı ikincil veya üçüncül tüketim ürünleriyle doldurdu. Bu kötü oyunun hevesli oyuncularını, kendi göreceli nüfuz alanlarının kısa sürede doyuma ulaştığını gördüler. Sürekli artan hayalî para üretimi, yeni yatırım alanları ve projeleri istiyordu. Böylece küreselleşme çağının habercisi olan coğrafi engellerin yıkılıı ve çok uluslu Őirketlerin doğuşu ve ege-men oluu gerçekleşti. Küreselleşmenin siyasal, sosyal ve kültürel alanlarda dahil olmak üzere bütün alanları etkileyen büyük bir değişim gücü olduğu kabul edilmektedir.

Bu makalede, küreselleşmenin insanî değerler üzerindeki etkisini değişim çerçevesinde ele alacağım. Kur'an'ın bizi kaynaklar ve fırsatların adil ve eşit dağıtımını sağlamak üzere "insan merkezli" bir ekonomik sisteme yönlendiren esaslarını ve son olarak da Nursi'nin insanlığın yararı için Kur'an esaslarının yayılması yaklaşımını ele alacağım.

* **Dr. Mohammad Aslam Parvaiz:** Hindistan Delhi niversitesinde Botanik Ana Bilim Dalında ęretim yesi olarak çalışmaktadır. İhtisas sahasında dört kitabın yazarıdır ve 200' aan bilimsel yayını bulunmaktadır. Sayısı 200'e yakın konferans ve sempozyuma katıldı ve tebliğler sundu. Hindistan'daki Islamic Foundation for Science and Environment'in kurucusu ve idarecisidir. Hindistanın, Urduca basılan ilk ve tek bilimsel dergisi olan "Urdu Science Monthly"nin kurucusu ve Őeref editörüdür.

KÜRESELLEŞMENİN ETKİLERİ

a) Artan Eşitsizlikler: Üretim küresel düzeyde örgütlenebileceği için, şirketler rutin olarak faaliyetlerini, ucuz işçilik ya da hammadde arayışı içinde, ülkeden ülkeye kaydırmaktadırlar. Böylece küreselleşmenin yararları adaletsiz bir şekilde dağıtılmakta, bazı uluslar ve gruplar diğerleri pahasına kalkınmaktadır. Ekonomik ve siyasal gücün çok uluslu şirketler, sermaye piyasaları ve Kuzeyin finans kuruluşlarında yoğunlaşması nedeniyle küreselleşmenin baş yararlanıcıları sanayileşmiş ülkeler olacaktır. Güneyde bile eşitsizlikler görülmektedir. Bu bölgede değişimden yararlananlar birkaç büyük toprak sahibi ve geniş piyasalara ulaşabilen ihracata yönelen girişimcilerdir. Öbür yandan yoksul ve işçi sınıfı acı çekmeye devam etmektedir. Yerli ve yabancı ihracatçılar, küçük toplulukları yerlerinden ettiler. Yerel sanayinin belkemiği olan küçük esnaf, hızlı bir ithal ürünü akımıyla marjinalleştirildi.

b) Kültürel İşgal: Küreselleşme, toplumları ve kültürleri birçok yönden etkiledi. Sanat, kültür ve medya üzerindeki etkisi, reklamlar, filmler ve piyasa kaygılı programlı haberler dahil televizyon şovlarıyla sağlanmaktadır. Kültürel işgalin büyük bir değişim gücü olabileceği ve bu sektörde gelişmiş kültürlerin egemen olacağı, gözden uzak tutulmamalıdır. Böylece gelişmiş ülkeler, kültürlerini ve değerlerini ya da “değerden yoksun” sistemlerini acımasızla dayatabilmekte ve zenginleştirebilmektedirler. Bunun sonucu, en azından ülkelerin kentleri ve bu saldırıya maruz kalan bölgelerinde kültürel çeşitliliğin azalması olmuştur.

c) Artan Tüketim Kültürü: Sürekli büyüme ve üretim, modern ekonomik sistemin ana unsurudur. Bu sistem yalnızca kendi ürünlerini tanıtmak için değil, aynı zamanda daha bilinçli ülkeler tarafından reddedilen ürünlerine yeni pazar bulmak için, daha fazla tüketiciye ve yeni pazarlara ihtiyaç duymaktadır. Farklı tüketim maddeleri medya yoluyla saldırganca pompalanmakta ve “statü sembolleri” ya da yaşam tarzı ve sosyal konumu yükseltmek için zorunlu bir ihtiyaç gibi lanse edilmektedir. Bu ikincil ve üçüncül tüketim ürünleri, yeni piyasalara kültürel devrim ve “liberalleşme” sembolleri olarak sürülmektedir. Ünlüler değişimi ilan edecek “marka elçileri” olarak istihdam edilmektedir. Toplumun bunun bedelini ödeyebilecek sektörleri tarafından artırılan tüketim düzeyi, yalnızca toplumda sosyal gerilimi artırmakla kalmamakta, aynı zamanda mevcut kaynaklar üzerinde de baskı oluşturmaktadır. Bu, iki yönlü bir silahtır: bir yarıyla kişiyi hile yoluyla daha fazla kazanmaya zorlamakta, diğer yarıyla ise aynı hilelerle kişiyi, yiyecek bulmak için mücadele veren diğer insanlara aldırmaşızın, kişisel lüksü ve yaşam tarzı için daha fazla harcamaya ikna etmektedir.

KUR'ÂN'IN İNSAN MERKEZLİ SİSTEMİ:

İnsanlık tarihinde, son 400 yıldaki kadar radikal biçimde insanlığı etkileyen bir zenginlik arayışı dürtüsü görülmemiştir. Zenginlik arayışı daima insan davranışının ortak dürtüsü olmuştur. Modern dürtüyü bu kadar tahrip edici kılan, dayandığı ekonomik ideolojinin herhangi bir değer kaygısından yoksun olmasıdır. Bu ideoloji, müsrif ve açgözlü bir toplum meydana getirmiştir.

Buna tamamen karşıt olarak Kur'ân, bu gezegendeki insanları “halife” olarak ilan etmektedir:

“O (Allah), sizi yeryüzünün halifeleri yaptı. Bazınızı derecelerle bazınızın üstüne çıkardı. Şunun için ki: Size verdiği şeylerde sizi imtihan etsin. Şüphesiz, Rabbin, cezası çabuk olandır ve yine şüphesiz ki O, yegâne bağışlayıcı, çok merhametlidir.”¹

Kur'ân, yeryüzündeki bütün kaynakların bütün insanlar için yaratıldığını belirtmektedir: “Yerde olan şeylerin hepsini sizin istifadeniz için yaratan, O'dur.”²

Bu nedenle halifenin (Kur'ân'ın rehberliğinde), bütün bu kaynakları herhangi bir ayırım yapmaksızın bütün insanlara dağıtmak üzere adil bir sistem kurması beklenmektedir. Ancak eğer bu kaynaklar sınırlanır ya da biriktirilirse, adalet kaybolacak, açgözlülük ve israf hasletleri gelişecektir. Kur'ân'ın kesinlikle yasakladığı da budur: “(Kim) ki mal toplamış ve onu saymıştır. Zanneder ki malı, kendisini ebedî yaşatacaktır. Hayır! Yemin olsun, Hutame'ye atılacaktır. Hutame nedir bilir misin? O, Allah'ın yakılmış ateşidir.”³

“...Yiyin için, ama israf etmeyin; çünkü Allah, israf edenleri sevmez.”⁴

SAİD NURSI'NİN KUR'ÂNÎ MESAJIN YAYILMASINA YAKLAŞIMI:

Said Nursi'nin yaşadığı devir, bilim ve teknolojinin yeni çılgırlar açtığı bir devirdi. Materyalist ilerlemenin etkisiyle, genelde insanlar ve özelde aydınlar Yaratıcıyı inkar ediyor ve her şeyi tesadüfe ve tabiata mal ediyorlardı. Bu materyalist akımlara karşı çıkmak için, aynı derecede güçlü bir inançla “İslâmî Dünya Görüşü”nü sunmak mutlak bir zorunluluk haline gelmişti. Allah (c.c.), İslâm'a bu büyük hizmeti yapması için Nursi'yi seçti. Nursi, aklın rolünü ve Kur'ân'ın mesajıyla uyumluluğunu vurguladı ve Hıristiyanların din adamlarını körü körüne izlemesi ve taklit etmesini yanlış yola sapmalarının temel nedeni olarak gördü.

Bu kadar harika bir rehberlik ve eğitimi kitabının emanetinde olmalarına karşın Müslümanların bu kadar geri kalmış olmaları üzücüdür. Bediüzzaman bunu Müslümanların Kur'ân'dan uzaklaşmalarına bağlamaktadır: “Hem tarih şahittir ki, ehl-i İslâm ne vakit dinine tam temessük etmişse o zamana nispeten terakki etmiş; ne vakit salâbeti terk etmişse tedennî etmiş. Hıristiyanlık ise bilâkistir.”⁵

Güncel küreselleşme dalgası bizi insanların gıda, sağlık ya da eğitim cephelelerinde acı ve yokluklarını sömürme ve bundan para kazanma eğilimi taşıyan bu şer güçlerle karşı karşıya bıraktı. Nursi'nin öğretilerinin Kur'ân'ın mesajının yayılmasını kolaylaştıracak “Nur”unu yaymanın ve alternatif (Kur'ânî) kalkınma ve ilerleme modeli geliştirmenin zamanı geldi.

¹ Kur'ân, 6: 165.

² Kur'ân, 2: 29.

³ Kur'ân, 104: 2-6.

⁴ Kur'ân, 7: 31.

⁵ Nursi, Bediüzzaman Said, *Mektubat*, 451.

BEDİÜZZAMAN’IN İLERLEME VE KALKINMA KONSEPTİ

Said Nursi’nin ilerleme ve kalkınma görüşü üç başlıkta ele alınabilir:

a) *Kişisel Çıkara karşı Kişisel Fedakârlık*

b) *İsrafa karşı İktisat*

c) *Hırsa karşı Şükür*

a) Kişisel Çıkara Karşı Kişisel Fedakârlık:

Mevcut ekonomik düzen, en alt düzeyinden çok uluslu şirketlere kadar, benlik merkezli iken Nursi, kişisel fedakârlık kavramını savunmaktadır. Nursi, ilerlemenin sırrının kişisel fedakârlıkta ve ulusun menfaatini kişisel çıkarların üstünde tutmakta olduğuna inanmaktadır. Her Müslüman, ait olduğu toplum için bütün çaba ve enerjisini harcamalıdır. Onun bu çabaları Cenab-ı Hak tarafından yalnızca bu dünyada değil, aynı zamanda ahirette de mükafatlandırılacaktır.

Nursi, Japonların Batının kalkınma modelini almalarına karşın kültürlerine sahip çıkmada gösterdikleri muhafazakârlığı takdir etmektedir:

“Kesb-i medeniyette Japonlara iktida bize lâzımdır ki, onlar Avrupa’dan mehasin-i medeniyeti almakla beraber, her kavmin mâye-i bekasası olan âdât-ı milliyelerini muhafaza ettiler.”¹

b) İsrafa Karşı İktisat

Dünyanın ekonomik düzeni, kuşakların birbirini beslediği döngüsel bir tarzda hem kâr hem de müşteri üretmektedir. Bu düzen, müsrif ya da tutumsuz bir yaşam tarzına inanmakta ve uygulamakta, “sahip oldukları” için “kullanmayı” kendi hakları olarak görmektedir. Bu, Kur’ân’ın itidal, sadelik ve iktisat modeline tamamen zıttır. Kendi şeffaf ve ikna edici tarzıyla Nursi, mesajını belîğ bir şekilde anlatmaktadır:

“Hâlık-ı Rahîm, nev-i beşere verdiği nimetlerin mukabilinde şükür istiyor. İsrâf ise şükre zıttır, nimete karşı hasâretli bir istihfâftır. İktisat ise nimete karşı ticaretli bir ihtiramdır.

“Evet, iktisat hem bir şükür-ü mânevî, hem nimetlerdeki rahmet-i İlâhiyeye karşı bir hürmet, hem kat’î bir surette sebep-i bereket(tir). İktisat etmeyen, zillate ve mânen dilencilîğe ve sefaletle düşmeye namzettir. Bu zamanda isrâfâta medar olacak para çok pahalıdır. Mukabilinde bazan haysiyet, namus rüşvet alınıyor. Bazan mukaddesât-ı diniye mukabil alınıyor, sonra menhus bir para veriliyor. Eğer iktisat edip hâcât-ı zaruriyeye iktisar ve ihtisar ve hasretse, ‘Şüphesiz ki rızık veren, mutlak kudret ve kuvvet sahibi olan, Allah’tır’ âyetinin² sırrıyla, ‘Yeryüzünde hareket eden hiçbir canlı yoktur ki ona rızık vermek Allah’a ait olma-

¹ -----, *Divan-ı Harb-i Örfî*, Sözlük Yayinevi, İstanbul 1978, 62.

² Kur’ân, 51: 58.

sın' âyetinin¹ sarahatiyle, ummadığı tarzda, yaşayacak kadar rızkını bulacak. Çünkü şu âyet taahhüt ediyor.

“Evet, rızık ikidir:

“Biri hakikî rızıktır ki, onunla yaşayacak. Bu âyetin hükmü ile, o rızık taahhüd-ü Rabbânî altındadır. Beşerin sù-i ihtiyarı karışmazsa, o zarurî rızıkı herhalde bulabilir. Ne dinini, ne namusunu, ne izzetini feda etmeye mecbur olmaz.”²

c) Hırsa Karşı Şükür

“İsraf, hırsı intaç eder. Hırs, üç neticeyi verir:

“**BİRİNCİSİ:** Kanaatsizliktir. Kanaatsizlik ise sa'ye, çalışmaya şevki kırar. Şükür yerine şekvâ ettirir, tembelliğe atar. Ve meşru, helâl, az malı terk edip, gayr-ı meşru, külfetsiz bir malı arar. Ve o yolda izzetini, belki haysiyetini feda eder.

“**HİRSİN İKİNCİ NETİCESİ:** Haybet ve hasârettir. Maksudunu kaçırmak ve istiskale mâruz kalıp teshilât ve muavenetten mahrum kalmak, hattâ ‘Hırs, hasâret ve muvaffakiyetsizliğin sebebidir’ olan darbimesele mâsadak olur.

“**ÜÇÜNCÜ NETİCE:** Hırs, ihlâsı kırar, amel-i uhreviyeyi zedeler. Çünkü, bir ehl-i takvânın hırsı varsa, teveccüh-ü nâsı ister. Teveccüh-ü nâsı mürâât eden, ihlâs-ı tâmmı bulamaz. Bu netice çok ehemmiyetli, çok câ-yı dikkattir.

“**Elhasıl:** İsraf, kanaatsizliği intaç eder. Kanaatsizlik ise çalışmanın şevkini kırar, tembelliğe atar, hayatından şekvâ kapısını açar, mütemadiyen şekvâ ettirir. Hem ihlâsı kırar, riyâ kapısını açar. Hem izzetini kırar, dilencilik yolunu gösterir.”³

SONUÇ:

Hızla yayılan küreselleşme fenomeni, tabiatın, toplumun ve ahlâkın bozulma hızını artırdı. Aynı zamanda bilim ve teknolojinin küresel egemenliği ve bilimsel görünüşün doğuşu, sosyal görünüşü akla, hakikate ve ispata yöneltti. Bu nedenle hakikati, yani Kur'anî mesajı ve içindeki İlahî rehberliği yaymanın tam vaktidir. Kur'an, kendi etik kodu ve rehberliğiyle, bize doğru yolu gösterebilir. Ancak eğer bu değerler bireylerin kendi içinden gelmek yerine onlara empoze edilirse, başarısız olmaya mahkumdur. Farklı toplumlarda bu gibi birçok girişimde bulunmuştur ve bunların sonuçları bu “etkisiz”liğe tanıktır. Bir kişinin Kur'an öğretilerine ihtiyacını görmesini ve bu öğretilerin önemini anlamasını sağlamak için, öncelikle o kimsenin Kur'an'ı doğru perspektiften anlaması temin edilmelidir. İşte bu bağlamda Nursi'nin yaklaşımı çok büyük önem kazanmaktadır. Onun Kur'an esaslarını anladığı, yorumladığı ve açıkladığı tarz tamamen ona hastır ve çağımızın insanı tarafından bir model olarak benimsenmeyi hak etmektedir.

¹ Kur'an, 11: 6.

² Nursi, Bediüzzaman Said, Lem'alar, On Dokuzuncu Lem'a.

³ Nursi, Bediüzzaman Said, Lem'alar, On Dokuzuncu Lem'a.